

ОЖИЗ АҲВОЛДАГИ ШАХСГА НИСБАТАН СОДИР ЭТИЛГАН ОДАМ САВДОСИ БИЛАН БОҒЛИҚ ЖИНОЯТЛАРНИНИ КВАЛИФИКАЦИЯ ҚИЛИШ МУАММОЛАРИ ВА УЛАРНИ БАРТАРАФ ЭТИШ ЙЎЛЛАРИ

Нийматова Хулкар Нурмахматовна

Жиноят ишлари бўйича Яккасарой тумани тергов судьяси

Аннотация. Мақолада Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексида ожиз аҳволдаги шахсга нисбатан содир этилган жиноятлар учун жавобгарликни назарда тутувчи нормалар, жумладан одам савдосига оид норма ҳамда уларни қўллаш амалиёти таҳлил қилинган. «Ожиз аҳвол» тушунчасининг мезонлари, уйқу ва мастлик ҳолатларининг ҳуқуқий баҳоси, айбдорнинг ўзи томонидан жабрланувчини ожиз аҳволга келтиришининг квалификацияга таъсири ҳамда ушбу жиноятларнинг субъектив томони ёритилган. Жиноят қонунчилигидаги бўшлиқлар аниқланиб, Жиноят кодексининг 97, 109, 245-моддаларига ўзгартишлар киритиш ва уни шахсни ожиз аҳволга келтирганлик учун жавобгарликни назарда тутувчи янги модда билан тўлдириш таклиф этилган.

Калит сўзлар: ожиз аҳволдаги шахс, жиноятни квалификация қилиш, махсус жабрланувчи, одам савдоси, қасддан одам ўлдириш, қарамлик, мастлик, жавобгарликни дифференциация қилиш.

Аннотация. В статье анализируются нормы Уголовного кодекса Республики Узбекистан, предусматривающие ответственность за преступления, совершённые в отношении лица, находящегося в беспомощном состоянии, в том числе норма о торговле людьми, а также практика их применения. Раскрываются критерии понятия «беспомощное состояние», правовая оценка состояний сна и опьянения, влияние приведения потерпевшего в беспомощное состояние самим виновным на квалификацию, а также

субъективная сторона данных преступлений. Выявлены пробелы уголовного законодательства и предложены изменения в статьи 97, 109, 245 Уголовного кодекса, а также дополнение его новой статьёй об ответственности за приведение лица в беспомощное состояние.

Ключевые слова: *лицо в беспомощном состоянии, квалификация преступлений, специальный потерпевший, торговля людьми, умышленное убийство, зависимость, опьянение, дифференциация ответственности.*

Abstract. *The article analyses the provisions of the Criminal Code of the Republic of Uzbekistan establishing liability for crimes committed against a person in a helpless state, including the provision on human trafficking, and the practice of their application. It examines the criteria of the notion of a “helpless state”, the legal assessment of sleep and intoxication, the effect on qualification of the offender himself bringing the victim into a helpless state, and the mental element of these crimes. Gaps in criminal legislation are identified, and amendments are proposed to Articles 97, 109 and 245 of the Criminal Code, together with a new article establishing liability for bringing a person into a helpless state.*

Keywords: *person in a helpless state, qualification of crimes, special victim, human trafficking, intentional homicide, dependence, intoxication, differentiation of liability.*

Кириш

Жиноятни ожиз аҳволдаги шахсга нисбатан содир этиш Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексига (кейинги ўринларда – ЖК) шахсга қарши қаратилган бир қатор жиноятларнинг квалификацияловчи белгиси сифатида назарда тутилган. Булар қасддан одам ўлдириш (97-модда), қийнаш (110-модда), инсонни ундан аъзоларини ва (ёки) тўқималарини трансплантация учун олишга розилик беришга мажбурлаш (115¹-модда), номусга тегиш (118-модда), жинсий эҳтиёжни зўрлик ишлатиб ғайритабиий усулда қондириш (119-модда), безорилик (277-модда) ҳамда шахс эркинлиги, шаъни ва қадр-қимматига қарши жиноят ҳисобланган одам савдосидир (135-модда) [1].

Бироқ ҳозирги вақтда ушбу жиноятларни квалификация қилишда муайян муаммолар мавжуд. Бу, аввало, Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленуми томонидан шахсининг ожиз аҳволи умумий мезонлар билан белгилаб берилгани ва бу мезонларга жуда кўп ҳолатлар мос келиши билан боғлиқ. Натижада ҳуқуқни қўлловчилар ўртасида баҳс-мунозаралар юзага келмоқда. Мақоланинг мақсади ожиз аҳволдаги шахсга нисбатан содир этилган жиноятларни квалификация қилиш муаммоларини таҳлил қилиш ва жиноят қонунчилигини такомиллаштиришга доир таклифлар ишлаб чиқишдан иборат.

Тадқиқот усуллари

Тадқиқотда формал-юримдик, тизимли-таркибий, қиёсий-ҳуқуқий усуллардан ҳамда суд амалиётини умумлаштириш ва социологик сўров усулидан фойдаланилди. Жиноят қонунчилиги нормалари, Олий суд Пленумининг қарорлари, суд амалиёти материаллари ва мавзуга оид илмий адабиётлар таҳлил қилинди.

Таҳлил ва натижалар

1. Ожиз аҳволдаги шахс тушунчаси ва мезонлари. Юқорида кўрсатилган жиноятларнинг барчасида умумий объект шахс, турдош объект эса инсон ҳаёти ва соғлиғи ёки шахс эркинлиги ҳисобланади. Уларнинг квалификацияланган таркибларида жабрланувчи сифатида ожиз аҳволдаги шахс иштирок этади. Шу билан бирга, ЖКнинг қатор моддаларида ожиз аҳволда деб эътироф этилиши мумкин бўлган шахсларнинг алоҳида тоифалари ажратилган. Хусусан, вояга етмаганлар 103, 103¹, 110, 113, 122, 126¹, 127, 127¹, 129¹, 131, 137, 145, 148¹, 216¹, 229¹, 235, 244², 245, 278-моддаларда, айбдорга моддий ёки бошқа жиҳатдан қарам бўлган шахслар эса 103, 115¹, 121, 135-моддаларда кўрсатилган. ЖКнинг 235-моддасида кекса ёки ночор аҳволдаги шахс, 127¹-моддасида кекса ёшдаги, руҳий ҳолати бузилган ва ногиронлиги бўлган шахслар ҳам шундай тоифалар сифатида қайд этилган [1]. Бу шахсларнинг барчаси ожизлик белгилари мавжуд бўлганда бир вақтнинг ўзида ожиз аҳволдаги шахс деб ҳам топилиши мумкин.

Олий суд Пленумининг 2004 йил 24 сентябрдаги 13-сонли қарорининг 8-бандига кўра, ЖК 97-моддаси 2-қисмининг «в» банди маъносида ожиз аҳвол деб жабрланувчининг физиологик, жисмоний ёки руҳий жиҳатдан (жисмоний нуқсонлари, руҳияти бузилганлиги, жуда ёш ёки кексалиги, қаттиқ оғриқ ёки беҳуш ҳолатда ёхуд уйқуда бўлганлиги, алкоголь, гиёҳвандлик воситалари, психотроп ёки бошқа кучли таъсир қилувчи моддалар таъсирида оғир даражада мастлиги туфайли) ўзини ҳимоя қилишга, айбдорга фаол қаршилик кўрсатишга қодир эмаслиги ёки ўзига нисбатан содир этилаётган ҳаракатларнинг хусусияти ва моҳиятини тушуна олмаслиги ёхуд ўз ҳаракатларини бошқара олмаслиги ҳолати тушунилади. Бунда айбдор жабрланувчининг ожиз аҳволда эканлигини англаган бўлиши шарт [2].

Суд амалиёти таҳлили ожиз аҳволни келтириб чиқарувчи энг кенг тарқалган ҳолатлар вояга етмаганлик ёки кексалик, жисмоний ёки руҳий ҳолат ҳамда оғир касаллик эканлигини кўрсатади. Айрим ҳолатлар, айниқса вояга етмаганлик ва руҳий бузилишлар, ожиз аҳволнинг ҳар икки белгиси – воқеанинг моҳиятини англай олмаслик ва ўзини ҳимоя қилиш имкониятининг йўқлиги билан бир вақтда боғлиқ бўлади. Масалан, бир ишда суд ўн бир ёшли жабрланувчининг ёши ҳамда унга мос жисмоний ва руҳий ривожланиш даражасини шундай ҳолат деб баҳолаган: у ўзидан каттароқ ва жисмонан бақувват бўлган ўн беш ёшли ўсмирга қаршилик кўрсатиш имкониятидан маҳрум бўлибгина қолмай, содир бўлаётган воқеанинг моҳиятини ҳам тўғри англамаган. Суд амалиётида жабрланувчининг кекса ёши ҳам кўп ҳолларда унинг айбдорга қаршилик кўрсата олмаслигига сабаб бўлувчи ҳолат сифатида тан олинади.

2. Уйқу ва мастлик ҳолатларининг ҳуқуқий баҳоси. Шахснинг ожиз аҳволда бўлиши уйқу ёки алкоголь, гиёҳвандлик воситалари, дори-дармон, кучли таъсир қилувчи ёки заҳарли моддалар таъсиридаги мастлик билан ҳам боғлиқ бўлиши мумкин. Бунда шахсни ким бу ҳолатга келтиргани квалификацияга таъсир қилмайди [2]. Бироқ бу ҳолатлар бўйича суд

амалиётида ягона ёндашув шаклланмаган. Масалан, ухлаб ётган жабрланувчининг бошига болта билан уч марта уриб ўлдириш ҳолати ЖК 97-моддаси 2-қисмининг «в» банди бўйича тўғри квалификация қилинган деб топилган. Кучли алкоголь мастлиги ҳолатидаги жабрланувчини ўлдириш ҳам ожиз аҳволдаги шахсга нисбатан содир этилган жиноят сифатида баҳоланган. Бошқа бир ишда эса Олий суднинг жиноят ишлари бўйича судлов ҳайъати жабрланувчини ожиз аҳволда деб топмаган, чунки кучли мастлик унинг қаршилиқ кўрсатиш ёки тажовуздан қочиш имкониятини тўлиқ йўқотмаган. Яна бир ишда спиртли ичимликни биргаликда истеъмол қилиб, жанжалдан сўнг диванда ётган ҳолида яқин масофадан револьвердан отиб ўлдирилган жабрланувчи ожиз аҳволда деб тан олинмаган, чунки айбдор учун жабрланувчининг ожиз аҳволи олдиндан аён бўлганлигини тасдиқловчи далиллар бўлмаган. Мастликнинг ўзи бу белги бўйича квалификация учун асос бўла олмаслиги ҳам қайд этилган.

Шундай қилиб, Олий суд уйқу ва мастлик ҳолатларини, ожиз аҳволга сабаб бўлувчи бошқа ҳолатлар каби, ҳар бир ишнинг аниқ ҳолатларидан, ожиз аҳволнинг барча белгилари мавжудлиги ва айбдор буни англаган-англамаганлигидан келиб чиқиб баҳоламоқда. Фикримизча, уйқу ва мастлик, худди ҳушсизлик каби, шахснинг айбдорга қаршилиқ кўрсата олмаслиги ёки тажовуздан қоча олмаслигига сабаб бўлувчи ҳолатлардир. Бу ёндашув жинсий эркинликка қарши жиноятлар бўйича Олий суд Пленумининг 2010 йил 29 октябрдаги 13-сонли қарорида ҳам ўз аксини топган [3].

3. Объектив вазият ва жабрланувчининг ўз ҳолатига муносабати.

Фикримизча, қасддан одам ўлдириш, оғир ёки ўртача оғир тан жароҳати етказиш таркибларида шахснинг ожиз аҳволда бўлишига сабаб бўлувчи ҳолатлар сифатида объектив вазият ҳам тан олиниши лозим. Бундай вазиятда шахс содир бўлаётган воқеанинг моҳиятини англай олмайди, айбдор эса буни англаб, ундан қасддан фойдаланади. Пистирмадан ёки узоқ масофадан ўқотиш, портловчи қурилмани масофадан ишга тушириш, овқат ёки ичимликка

яширин тарзда заҳар қўшиш, орқа томондан кутилмаган зарба бериш шундай ҳолатларга мисол бўлади.

Бу масалада олимлар ўртасида турли фикрлар мавжуд. К.А.Барышева қонун чиқарувчи бу белгини белгилаш орқали жабрланувчига қўшимча азоб-уқубат етказилишини назарда тутганлигини таъкидлайди: жабрланувчи ўлдирилишини англайди, аммо жисмоний ҳолати сабабли қаршилик ҳам кўрсата олмайди, ёрдамга ҳам чақира олмайди, қотил эса буни олдиндан англайди [7]. Бизнинг фикримизча, бундай талқин асоссиздир, чунки «яширинча» ҳужум қилиш каби объектив шароитлар ҳам ожиз аҳволни келтириб чиқаради ва бунда ҳам айбдор шахсининг салбий хусусиятлари бир хил даражада намоён бўлади. И.Л.Марогулова эса тўғри таъкидлайдики, «ожиз аҳвол деганда жабрланувчининг қотилга самарали қаршилик кўрсатиш имкониятидан маҳрум бўлиши тушунилади ва бу ҳолат жиноятчи томонидан ҳам англанади» [9].

Д.А.Гарбатовичнинг фикрича, агар жабрланувчи кучлар нисбатини баҳолаб, ихтиёрий равишда қаршилик кўрсатишдан воз кечса, жиноят ожиз аҳволдан фойдаланиб содир этилган деб ҳисобланиши мумкин эмас [8]. Бу фикрга қўшилиб бўлмайди. Квалификацияга жабрланувчининг вазиятни қандай баҳолагани эмас, балки ожиз аҳволнинг объектив белгилари, яъни унинг вазиятни адекват баҳолаш қобилияти ва қаршилик кўрсатиш ёки тажовуздан қочиш учун объектив имконияти, шунингдек айбдорнинг бу ҳолатни англаганлиги таъсир қилади.

4. Айбдор томонидан жабрланувчини ожиз аҳволга келтириш. ЖКнинг тегишли моддаларида шахсни айбдорнинг ўзи томонидан ожиз аҳволга келтириш ҳақида кўрсатма мавжуд эмас. Д.Р.Тўраева тўғри таъкидлаганидек, агар айбдор жиноий ниятини амалга ошириш жараёнида жабрланувчини жароҳатлаш, боғлаб қўйиш ёки хилват жойга олиб бориш орқали ожиз аҳволга келтирса, бу ҳаракатлар жиноятнинг объектив томони таркибига киради ва қилмишни ожиз аҳволдаги шахсга нисбатан содир этилган

деб квалификация қилиб бўлмайдиган [10]. Суд амалиётида ҳам худди шундай ёндашув қарор топган. Масалан, жабрланувчининг ўлишини истаган маҳкум аввал уни қўллари билан бўғган, у ҳушини йўқотгач эса юрагига бир неча марта пичоқ урган. Тошкент вилоят судининг жиноят ишлари бўйича судлов ҳайъати унинг ҳаракатларини ЖК 97-моддаси 2-қисмининг «в» бандидан 97-модда 1-қисмига қайта квалификация қилган, чунки жабрланувчининг ожиз аҳволи ҳаётдан маҳрум қилиш жараёнининг ўзида юзага келган.

Шу билан бирга, шахсни бошқа жиноят содир этиш мақсадида олдиндан қасддан ожиз аҳволга келтириш амалиёти кенг тарқалган ва юқори даражада ижтимоий хавфли ҳисобланади. Айрим ҳолларда бундай ҳаракатлар жабрланувчининг соғлиғига жиддий зарар етказди ва ҳатто ҳаётини хавф остига қўяди. Масалан, Тошкент шаҳрида психотроп препаратлар ёрдамида одамларни ўз жонига қасд қилиш даражасига етказган махфий диний гуруҳ фаолияти аниқланган. Гуруҳ аъзолари инсон иродасини сусайтирувчи психологик таъсир усуллари орқали янги аъзоларни жалб қилган. Н.У.Ашурова ожиз аҳволдаги шахсга нисбатан жиноят содир этиш айбдорнинг ўта ижтимоий хавфли эканлиги ва алоҳида шафқатсизлигидан далолат беришини таъкидлайди [6]. Бундай қилмишнинг квалификацияга таъсирини инкор этиш ЖКнинг 8-моддасида белгиланган одиллик принципини бузади. Тадқиқот давомида ўтказилган сўровда респондентларнинг 70 фоизи жиноят содир этиш мақсадида шахсни қасддан ожиз аҳволга келтирганлик учун жиноий жавобгарлик белгилашни мақсадга мувофиқ деб ҳисоблаган, 10 фоизи бунга эҳтиёж йўқ деб жавоб берган, 20 фоизи эса жавоб беришга қийналган.

5. Субъектив томон. О.В.Михайловская ожиз аҳволдаги шахсга нисбатан содир этилган жиноятлар қасддан айб шакли билан тавсифланишини, буни «айбдор учун аниқ маълум бўлган» деган белги тасдиқлашини қайд этади [11]. А.Ш.Муродовнинг фикрича, айбдор жабрланувчининг ожиз аҳволда эканлигини англайди, унинг ҳаёти, соғлиғи ёки эркинлигига зарар етказилиши мумкинлиги ёки муқаррарлигини олдиндан кўради. Тўғри қасдда у

оқибатларни истайди, эгри қасдда эса уларга онгли равишда йўл қўяди [12]. Е.Б.Доронина ожиз аҳволдаги шахсни ўлдирган айбдорлар чексиз шафқатсизлик ва ҳайратланарли совуққонлик билан тавсифланишини кўрсатади [5]. Шу боис эҳтиётсизлик орқасида содир этиладиган жиноятларда (ЖКнинг 102 ва 112-моддалари), шунингдек жабрланувчининг ғайриҳуқуқий хулқ-атвори билан боғлиқ жиноятларда (100, 101, 106, 107, 108-моддалар) жабрланувчининг ожиз аҳволи ҳисобга олинмайди ва олиниши ҳам мумкин эмас.

6. Жиноят қонунчилигидаги бўшлиқлар. Таҳлил ЖКда ожиз аҳволдаги шахслар тоифалари бир хил турдаги жиноятлар учун турлича белгиланганлигини кўрсатади. Айрим моддаларда улар ожиз аҳволдаги шахс билан бир бандда, бошқаларида алоҳида бандларда кўрсатилган, айримларида эса умуман тилга олинмаган. Хусусан:

– қасддан одам ўлдириш таркибида «айбдорга моддий ёки бошқа жиҳатдан қарам бўлган шахсни ўлдириш» белгиси йўқ, ваҳоланки бундай шахслар кўп ҳолларда айбдорга қаршилик кўрсатиш имкониятидан маҳрум бўлади;

– гаровга олинган ёки ушлаб турилган шахсни ўлдириш фақат ЖК 245-моддаси 2-қисмининг «а» ёки «в» бандлари бўйича квалификация қилинади, бу ерда инсон ҳаёти фақат қўшимча объект сифатида намоён бўлади. Олий суд Пленумининг 2009 йил 24 ноябрдаги 12-сонли қарорининг 10-бандига кўра, агар шахсни қўлга олиш ва тутқинликда сақлаш уни ўлдириш мақсадида амалга оширилган бўлса, қилмиш фақат ЖК 97-моддасининг тегишли қисми билан, ўлдириш нияти тутқинликда сақлаш жараёнида пайдо бўлган бўлса, 245 ва 97-моддалар мажмуи бўйича квалификация қилинади [4];

– енгил тан жароҳати етказиш (109-модда) ва хавф остида қолдириш (117-модда) таркибларида ожиз аҳволдаги шахсга нисбатан содир этиш белгиси назарда тутилмаган;

– аёлни эрга тегишга мажбур қилиш (136-модда), одам ўғирлаш (137-модда), зўрлик ишлатиб ғайриқонуний равишда озодликдан маҳрум қилиш (138-модда) ва тиланчилик қилиш (127¹-модда) таркибларида жабрланувчининг ожиз аҳволи ва айбдорга қарамлиги ҳисобга олинмаган. Масалан, одам ўғирлаш жиноятидан амалда қўп ҳолларда етим ва қаровсиз болалар, алкоголь ёки гиёҳвандликка қарам ва ижтимоий жиҳатдан заиф шахслар жабрланади;

– шахс эркинлигига қарши жиноятлар бобида жабрланувчининг бу хусусиятлари фақат одам савдоси учун жавобгарликни назарда тутувчи ЖКнинг 135-моддасида квалификацияловчи белги сифатида кўрсатилган;

– гаровга олиш (245-модда) таркибида фақат жабрланувчининг вояга етмаганлиги назарда тутилган. Сўровда респондентларнинг 85 фоизи гаровга олиш таркибини «ожиз аҳволдаги шахсга нисбатан содир этиш» белгиси билан тўлдиришни қўллаб-қувватлаган.

Муҳокама

Аниқланган бўшлиқлар ЖКнинг 8-моддасида белгиланган одиллик принципи ҳамда ундан келиб чиқадиган жавобгарликни дифференциация қилиш ва жазони индивидуаллаштириш талабларига зиддир. Бир хил ижтимоий хавфлиликка эга бўлган қилмишлар учун турлича жавобгарлик белгиланиши ва айрим тоифадаги махсус жабрланувчиларнинг қўшимча ҳимоядан маҳрум қилиниши асоссиз. Шу боис бир хил турдаги жиноятлар учун жавобгарликни назарда тутувчи моддаларда ожиз аҳволдаги шахс деб топилиши мумкин бўлган барча махсус жабрланувчилар тоифалари – айбдорга моддий ёки бошқа жиҳатдан қарам бўлган шахс, кекса, ночор ёки ногиронлиги бўлган шахс, ўғирлаб кетилган ёки гаровга олинган шахс – ожиз аҳволдаги шахс билан бир қаторда ва бир бандда мустаҳкамланиши лозим. Бу 97, 103, 103¹, 110, 115¹, 121 ва 135-моддаларга тааллуқлидир.

Хулоса

Ўтказилган тадқиқот асосида қуйидаги таклифлар ишлаб чиқилди:

1. ЖК 97-моддаси 2-қисмининг «в» бандини қуйидаги таҳрирда баён этиш:

«в) айбдор учун аниқ равишда ожиз аҳволда бўлган ёки унга моддий ёки бошқа жиҳатдан қарам бўлган вояга етмаган ёки бошқа шахсни, шунингдек ўғирлаб кетилган ёхуд гаровга олинган ёки гаров сифатида ушлаб турилган шахсни ўлдириш;».

2. ЖКнинг «Ҳаётга қарши жиноятлар» бобини қуйидаги мазмундаги 103²-модда билан тўлдириш:

«103²-модда. Шахсни ожиз аҳволга келтириш. Шахсга нисбатан жиноят содир этиш мақсадида уни спиртли ичимликлар, гиёҳвандлик воситалари, психотроп, кучли таъсир қилувчи ёки заҳарли моддаларни истеъмол қилишга ёхуд дори воситаларини қабул қилишга зўрлик ишлатиш, таҳдид қилиш, кўндириш, ваъда бериш, алдаш, пора бериш ёки бошқа усуллар билан мажбур қилиш ёки оғдириш, шунингдек ушбу моддаларни инсон организмига унинг иродасига қарши ёки яширин тарзда киритиш, агар бу оғир даражадаги мастликка, ҳушни йўқотишга, вақтинчалик руҳий бузилишга ёки шахс содир бўлаётган воқеанинг хусусияти ва аҳамиятини англай олмайдиган бошқа ҳолатга олиб келган бўлса, – икки йилгача ахлоқ тузатиш ишлари ёки бир йилдан уч йилгача озодликни чеклаш ёхуд уч йилгача озодликдан маҳрум қилиш билан жазоланади».

Бу қилмиш учун жазо турлари ва миқдорлари ЖКнинг 117-моддасида назарда тутилган хавф остида қолдириш жинояти учун белгиланган жазолар билан мувофиқлаштирилган.

3. ЖК 109-моддасининг 2-қисмини айбдор учун аниқ маълум бўлган вояга етмаган ёки ожиз аҳволдаги шахсга, айбдорга моддий ёки бошқа жиҳатдан қарам бўлган шахсга, шунингдек ўғирлаб кетилган ёки гаровга олинган шахсга нисбатан содир этиш белгиси билан тўлдириш.

4. ЖК 245-моддасининг 2-қисмини айбдор учун аниқ маълум бўлган ожиз аҳволдаги ёки айбдорга моддий ёки бошқа жиҳатдан қарам бўлган шахсга нисбатан содир этиш белгиси билан тўлдириш.

5. ЖКнинг 117, 127¹, 136, 137 ва 138-моддаларида ҳам жабрланувчининг ожиз аҳволи ва айбдорга қарамлигини квалификацияловчи белги сифатида назарда тутиш масаласини кўриб чиқиш.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

1. Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси. 1994 йил 22 сентябрь // Қонунчилик маълумотлари миллий базаси. URL: <https://lex.uz>.
2. Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг «Қасддан одам ўлдиришга оид ишлар бўйича суд амалиёти тўғрисида»ги 2004 йил 24 сентябрдаги 13-сонли қарори.
3. Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг «Номусга тегиш ва жинсий эҳтиёжни ғайритабиий усулда қондиришга доир ишлар бўйича суд амалиёти тўғрисида»ги 2010 йил 29 октябрдаги 13-сонли қарори.
4. Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг «Одам савдосига оид ишлар бўйича суд амалиёти тўғрисида»ги 2009 йил 24 ноябрдаги 12-сонли қарори.
5. Исаев Н.А. Жертва преступления в беспомощном состоянии: состояние законодательства и вопросы правоприменительной практики // Евразийский юридический журнал. 2015. № 2(81). С. 62–63
6. Доронина Е. Б. Беспомощное состояние потерпевшего в структуре состава убийства: теория, закон, практика: Дисс. ...канд. юрид. наук. - Екатеринбург, 2004. С. 78
7. Михайловская О. В. Уголовно-правовая охрана лица, находящегося в беспомощном состоянии, в зарубежном уголовном праве // Российский следователь. 2021. № 6. С. 71.

8. Муродов А.Ш. Совершенствование профилактики правонарушений, связанных с домашним насилием в органах внутренних дел: дис. - Т., 2019. - С.28,110.; 220.
9. Марогулова И.Л. [асар номи, нашр жойи, йили, бети].
10. Тўраева Д.Р. [асар номи, н Ашурова Н. У., PhD по юридическим наукам доцент Практические проблемы уголовно-правовых норм по охране жизни несовершеннолетних в Узбекистане. "Экономика и социум" №9(135) 2 2025-С-286.
- 11 Михайловская О. В. Уголовно-правовая охрана лица, находящегося в беспомощном состоянии, в зарубежном уголовном праве // Российский следователь. 2021. № 6. С. 71.
12. Муродов А.Ш. Совершенствование профилактики правонарушений, связанных с домашним насилием в органах внутренних дел: дис. - Т., 2019. - С.28,110.; 220.